

Úvod

Takto pri počítači pri písaní sedí najmladší z úspešných účastníkov z majstrovstiev sveta 2007, jedenásťročný Milan Musil zo základnej školy mesta Albrechtice. Chrbty rúk sú pri písaní vo vodorovnej polohe. Žiak pridržiava lakťami pri tele tenké dosky, ako je pri niektorých cvičeniach ZAV.

Tiež ste už niekedy videli skupinu kopáčov, z ktorých jeden či dvaja pracujú a ostatní „len odpočívajú“? A napadlo Vám, že si rovnako počína každý policajt pri spísaní protokolu, každý lekár pri vyplňovaní zdravotnej dokumentácie, vlastne dnes takmer každý človek pri mailovaní či vkladaní akéhokoľvek textu do počítača – pokiaľ tiež nechá väčšinu svojich prstov „len odpočívajú“?

Prečo písať „naslepo“?

Nie nadarmo sa písaniu na klávesnici hovorí „písanie naslepo“. Kto ju neovláda, musí klávesnicu sledovať očami, inak by sa jednoducho do tých správnych písmeniiek netrafil. Potom hlavu zdvihne a zistí, čo sa vlastne ukázalo na obrazovke, opäť sa skloní a loví ďalšie písmenká. Neustále pohyby hlavou sú možno dobrým cvičením krčnej chrbtice, oči sa však zbytočne namáhajú a pracovný výkon je mizerný nielen stratou času, ale i myšlienok, na ktorých pri spracovaní jednotlivito vyhľadávaných písmen jednoducho neostáva kapacita, a musia sa preto neustále obnovovať.

Kto na klávesnici písať vie, považuje túto svoju gramotnosť za samozrejmu. Prešiel rovnakým vývojom ako prváčik pri výučbe písania ceruzkou na papier: zo začiatku si každé nové písmenko hláskoval, slovo písomne spracovával po jednom písmenku, na jeho tvary sa musel izolovane sústrediť, takže mu, samozrejme, neostávalo veľa času na súvislosti. Precvičené písmená sa mu ale postupne začali vybavovať stále rýchlejšie, bez premýšľania, spájať sa do slabík, takže premýšľanie nad každým jednotlivým písmenom postupne odpadalo. Za gramotného sa mohol považovať vo chvíli, keď začal premýšľať nad celým zapisovaným textom, jeho obsahom, ruku nechal tvoriť krivky na papieri úplne mechanicky.

Mnohí „hľadači písmen“ si nepripúšťajú, že by na počítači písať nevedeli: predsa sa pozreli na klávesnicu, písmeno našli, ťukli a hľa – je napísané, objavilo sa na obrazovke! A keď zlá klávesnica nie je pomaľovaná písmenkami, ktoré potrebuje? Jednoducho si ich tam nalepí, prípadne slovenský text píše ako za starých časov telegramy – „bez dlznov a makcenov“! Násilie na rodnom jazyku sa predsa u nás nepranieruje!

Hľadať písmená nie je to isté, čo písať

Rozdiel medzi „písať“ a „hľadať“ je zreteľný pri konfrontácii s cudzím jazykom. Keď mám slovník, nájdem si príslušné slovíčko a zistím jeho význam. Keď hľadám slovíčka často, nachádzam ich rýchlejšie. Znamená to snáď, že človek ovláda cudzie jazyky, keď má k dispozícii príslušné slovníky? Určite nie. Až keď si slovíčka pamätá, listovať stránkami nemusí, slovník prakticky nepotrebuje, potom prestáva hľadať a začne byť v cudzom jazyku gramotný.

Ľudia, ktorí písať vedia, si význam klávesnicovej gramotnosti pre produktivitu práce a jej intelektuálnu úroveň uvedomujú.

Ale i niektorí významní ľudia klávesnicovo negramotní (pokiaľ dokážu prekročiť svoj tieň) uznávajú i pre budúcnosť význam kvalifikovaného ovládnutia klávesnice. Snáď najvýznamnejší z nich, Bill Gates, k nim patrí tiež. Po jeho pražskej návšteve síce novinári túto skutočnosť primátorovi Prahy zjednodušili do formulácie, že „klávesnicu odložíme, počítačom budeme diktovať“, avšak už krátko potom, v interview pre Science and Technology v auguste 2005, upresnil pán Gates svoju víziu budúcnosti spracovania textu slovami: „Klávesnice nebudú nahradené softwarom rozlišovania reči, dokonca i pero sa vráti, avšak bez atramentu. Všetky tri uvedené formy spracovania textu sa budú vzájomne dopĺňať.“

Príklad pomôcky proti tendencii pozeráť sa pri písaní na ruky

Učiť sa samostatne doma i v škole

Klávesnicovo negramotným má táto publikácia pomôcť zbaviť sa svojho handicapu samostatne, v súkromí, efektívne a hravo, bez potreby investovať návštevou kurzov ďalší čas kvôli prvkom ovládania klávesnice. Keďže metóda ZAV je analytická, žiaci s obratnými prstami (napr. klaviristi) nemusia absolvovať mnohé technické cvičenia. Ľuďom koncentrovaným sa nepredpisujú rovnaké dávky cvičení na presnosť ako žiakom s nižšou schopnosťou koncentrácie.

Individuálna programovaná výučba ovládania klávesnice po prvýkrát vyšla formou tlačenej učebnice v roku 1989 (SNTL ju potom vydalo ešte v druhom rozšírenom vydaní v roku 1991). Potom bola prevedená na výučbu riadenú počítačom a tlačaná verzia učebnice s potrebou práčného vyhodnocovania každého cvičenia si zachovala význam len pre ľudí, ktorí sa klávesnicu učia zvládnuť na písacích strojoch.

Nadväznosť na počítačom riadenú výučbu ZAV

Internetová škola ZAV koncipovaná na začiatku deväťdesiatych rokov výlučne bez potreby papiera si postupne hlavne v školách vynútila potrebu doplnkového domáceho nácviku žiakov, ktorí doma nemajú počítač, prípadne kvôli nejakému handicapu (dyslexia, fyziologická invalidita) si prajú trénovať ovládanie klávesnice taktiež inou doplnkovou paralelnou formou. Tak vznikli cvičné texty, ktoré vyučujúci v prípade potreby a záujmu majú možnosť sami pre svojich žiakov vytlačiť. Písanie na počítači pre samoukov vychádza z týchto cvičných textov. Preto číslovanie jednotlivých textových úsekov zodpovedá číslam cvičení v programovanej počítačom riadenej výučbe ZAV. Žiak teda môže prechádzať výučbou pomocou tejto tlačenej učebnice a paralelne sa môže nechať riadiť počítačom. Tento postup je vhodný zvlášť u žiakov s nižšou schopnosťou koncentrácie, dyslektikov a pod. **Úvodných sto cvičení** je na ukážku k dispozícii na priloženom CD, celú počítačom riadenú výučbu ZAV majú k dispozícii mnohé školy, prípadne je možné sa k paralelnému kurzu prihlásiť jednotlivo z internetovej školy na www.zav.cz. Oproti cvičným textom ako štandardnému doplnku pre žiakov so zavedenou výučbou ZAV je táto učebnica doplnená inštrukciami i pre záujemcov mimo školy s e-learningom ZAV tak, aby sa mohli úplne samostatne podľa svojich časových možností s ich pomocou naučiť klávesnicu ovládať.

Písmenkové hry ako doplnok nácviku

Druhú paralelnú cestu výučby otvorila významná oblasť vývoja metódy ZAV v roku 2005 formou klávesnicových hier, metodicky kompatibilných s výučbou ovládania klávesnice, ktorá rešpektuje frekvenčné zákonitosti slovenčiny rovnako ako výučba ZAV. Vysoko motivujúcu formu ponúkajú nielen paralelné precvičovanie, ale hlavne doplnkový nácvik v pasážach, ktoré žiakom robia problémy, nútia ich určité cvičenia častejšie opakovať. Tento doplnok je zvlášť vhodný i po väčšej pauze vo výučbe (prázdniny, dovolenka, pracovné dôvody, choroba, a pod.).

I **ZAV-hry** môže užívateľ tejto publikácie využívať, sú k dispozícii na **priloženom CD**. Pokiaľ si svoje herné výkony bude priať porovnávať s návštevníkmi Internetovej školy ZAV, môže ich v režime on-line odosielať do medzinárodnej výsledkovej listiny na internete. V každej z hier sa môže zapísať vždy jedným výkonom v jednom z ponúknutých jazykov (obvykle čeština, slovenčina, nemčina, poľština, angličtina).

Stupne víťazov z majstrovstiev sveta, kde skončili traja juniori, ktorí prešli výučbou ZAV

Súťaže v spracovaní textu

Objektívne porovnávanie kvality výučby a tréningu v jednotlivých krajinách ponúka svetový šampionát v spracovaní textov. Prakticky každé dva roky ich usporadúva svetová organizácia Intersteno. Rýchlopis evokujúci tradičné meno „Intersteno“ si ponechala preto, že ju v roku 1887 skutočne v Londýne zakladali stenografovia, rýchlopisci. Rýchlopis je však len jednou z foriem spracovania textu. Na povojnových majstrovstvách sveta sa podobne ako na olympijských hrách bojuje o medaily vo veľmi pestrej zostave disciplín, pokrývajúcich v zásade tri oblasti:

- záznam textu hovoreného (diktáty v mnohých jazykoch, zachycované rýchlopisom grafickým, teda tužkou na papier, rýchlopisom strojovým – buď na bežnej klávesnici PC, alebo pomocou špeciálnych stenografických strojov),
- záznam textu tlačeneho (30minútový odpis v jazyku, do ktorého sa súťažiaci prihlásia),
- úprava textu už zaznamenaného (prevádzanie vyznačených korektúr, editácia obvykle s nárokmi na detailnú znalosť ponuky textových editorov, napr. hromadnej korešpondencie, štýlov, a pod.).

Písanie na počítači pre samoukov

Držanie rúk na klávesnici

Položte prsty oboch rúk na klávesnicu do základného postavenia: ľavá ruka (malíček, prstenník, prostredník, ukazovák) na písmená A, S, D, F, pravá ruka (ukazovák, prostredník, prstenník, malíček) na písmená J, K, L, ô.

Z písmen pre ľavú ruku najskôr precvičíme „a“ a „d“ (malíček, prostredník):

Odpíšte na celý riadok postupne slová „ad“, „da“ a „dada“.

Pridáme a precvičíme písmená pre pravú ruku „k“ a „l“:

Odpíšte na celú dĺžku riadku:

klada dal a kladka

Sledujte zrakom iba text dvoch riadkov text 005 a obidve ich jedenkrát bez prerušovania odpíšte.

005

dal lak dala klada kladka dal dala lak kala kladka klada dal
dala kala kladka lak dal klada kala dala lada kladka lak

Všetky slová, v ktorých ste urobili chybu, napíšte znovu vždy na celý riadok a potom znovu obidva riadky odpíšte.

Až sa ich podarí odpísať jedenkrát bez chyby, pokračujte ďalším cvičením.

Výučba O

Písmeno „o“ píšeme pravým prstenníkom na hornom rade (jeden rad nad základnou polohou prstov na klávesnici). Častú slabiku „lo“ teda píšeme jedným prstom! Prstenníky nebývajú technicky dost' zdatné, preto sa pri písaní kombinácie „lol“, „ololo“ a „ol“ snažte udržať ostatné prsty v základnej polohe, minimálne aspoň pravý ukazovák na „J“. Odpíšte na dĺžku jedného riadku:

kolo dalo okolo

Držali ste prsty starostlivo na klávesnici? „Neohybné“ prsty spočiatku zvädzajú i k zdvíhaniu celej ruky. Tak ešte raz – a so zvýšenou kontrolou prstov (v žiadnom prípade zrakom!) – odpisujte na dĺžku celého riadku nasledujúce slová:

kolaloka okolo

Jedenkrát odpíšte text 010, dôsledne sa pritom snažte odolať pokušeniu pozrieť sa na prsty.

010

dala okolo dalo dal kladka klada kola kolo kokakola oko dalo
okolo dala kladka lak kola dalo okolo kolo oko kokakola dala

Napísaný text teraz skontrolujte. Pokiaľ je bez chyby, prejdite k nasledujúcemu. Pokiaľ sa chyby objavili, každý riadok, v ktorom sa vyskytla aspoň jedna chyba, píšete tak dlho, až je dvakrát po sebe napísaný bez chyby.

Výučba E

Písmeno „e“ píšeme ľavým prostredníkom na hornom rade. Ani prostredníky nebývajú technicky zdatné, preto najprv píšete na dĺžku riadku „ded“ a „ede“ tak, aby ste pritom aspoň ľavý ukazovák udržali na klávese „F“, ideálne je, samozrejme, udržanie všetkých prstov v základnej polohe.

Stále platí – nekontrolujte pohyb prstov zrakom, vzniká tak jeden z najhorších písárskych zlozvykov – pozeranie na prsty.

Na dĺžku jedného riadku napíšete slová, kde použijeme už obidve nové písmená: „dedko“ a „lode“. Píšete tak dlho, kým nenapíšete riadok z týchto slov bez chyby. Potom pokračujte ďalším cvičením.

Jedenkrát odpíšte text 015, avšak pozor, skúsime to trochu t'azšie: odzadu. Písanie odzadu vás touto učebnicou bude sprevádzať často, veríme, že váš prvý pokus bude úspešný. (Začíname teda písať „lek od oled ...“.) Text musíte potom odzadu i skontrolovať.

015

ak dalo do lode okolo kde ale dala ak dal od a kde okolo lode
dala doklad ako dodal dedo dedko lode kde ale delo do kel

Ako ste to zvládli? Pokiaľ ste neurobili viac než jednu chybu, je to celkom pekný úspech a môžete postúpiť na ďalšie cvičenie. V inom prípade slová s chybami si vypíšete a (odzadu!) ich odpisujete na dĺžku dvoch riadkov. Potom skúste text napísať znovu, kým sa vám ho nepodarí napísať s maximálne jednou tolerovanou chybou.

Sledujte zrakom len riadky textu 020 a obidva ich jedenkrát bez prerušovania odpíšte.

020

doklad ak dalo lode dal okolo okolo kde ale dala ak od a kde lode
dala ako dodal doklad dalo dal okolo dedko kde ale delo

Všetky slová, v ktorých ste urobili chybu, napíšete znovu vždy na celý riadok a potom znovu obidva riadky odpíšte.

Až sa vám podarí odpísať ich jedenkrát bez chyby, môžete postúpiť ďalej.

Výučba N

Písmeno „n“ píšeme pravým ukazovákom na dolnom rade. Ukazováky bývajú obvykle „šikovnejšie“ než ostatné prsty, čo si vyskúšajte napríklad napísaním nasledujúcej kombinácie na dĺžku celého riadku:

Nj jn jNj njn JnjN

Jedenkrát odpíšte text 025, stále dôrazne pripomínáme, že pri písaní na prsty pozerat' nesmiete!

025

na doklad no dalo len dal ono denne okolo dokonale kde ale nad ak od
nedala kde lode dala nedodal nekonal dalo len

Napísaný text skontrolujte. Pokiaľ je bez chyby, môžete prejsť k nasledujúcemu. Pokiaľ sa chyby objavili, každý riadok, v ktorom sa vyskytla aspoň jedna chyba, píšete tak dlho, až bude dvakrát po sebe napísaný bez chyby.

Začnite odpisovať text 030 tak dlho, kým máte pocit, že píšete bez chyby. Pri chybe odpis prerušte.

030

dokonale nekonal na doklad dal len on ona nedala na doklad len
dal ono denne nedokonale kde nad ak len dole nedal dane

Skontrolujte napísaný text, či sa nevyskytla chyba pri písaní už skôr. Pokiaľ bola od začiatku textu cvičenia napísaná viac než polovica rozsahu celého cvičenia bez chyby, prejdite na cvičenie nasledujúce. Keď bola bez chyby menej než polovica rozsahu celého cvičenia, napíšte na dĺžku riadku slovo s chybou a skúste text rovnakým spôsobom (t.j. po prvú chybu) odpísať znovu.

Výučba S

Písmeno „s“ píšeme ľavým prstenníkom na základnom rade (strednom rade). Je dosť ťažké napísať „s“ tak, aby sa pritom ostatné prsty prakticky na svojich klávesoch ani nepohli. Na prvýkrát to obvykle zvládnu iba tréningoví klaviristi. Skúste si to niekoľkokrát. Snažte sa aspoň ľavý ukazovák udržať na klávese „f“. Odpíšte na dĺžku jedného riadku:

sad des

Jedenkrát bez prerušovania odpíšte dva riadky textu 035.

035

konat dnes nedala skale len ako ono odnes dokonale les len lese
konalo klesla kde denne dane dokonale nedokonale dnes skala les

Všetky slová, v ktorých ste urobili chybu, napíšte znovu vždy na celý riadok a potom znovu obidve riadky odpíšte. Až keď sa vám podarí ich jedenkrát bez chyby odpísať, postúpte ďalej.

Jedenkrát odpíšte text 040, stále dôrazne pripomínáme, že pri písaní sa nesmiete pozerat' na prsty! Je to jeden z najhorších zlozvykov!

040

dnes nedones lesa laso lano lode kladke nedodala na skale skalke
des dones nedokonale los losa les kleslo klesala koleso

Napísaný text skontrolujte. Vyberte si tie slová, v ktorých ste urobili chybu a každé chybné slovo si precvičte opakovane v dĺžke celého riadku. Snažte sa nepomýliť. Po splnení tejto úlohy si preberieme ďalší kláves.

Výučba pravého preraďovača

Prepracovali ste sa k náročnej úlohe, ktorá mnoho začiatočníkov s neprecvičenými prstami potrápi: veľké písmená. Pri ich písaní najprv stlačíme preraďovač (okrajové klávesy dolného riadku, obvykle označované šípkou smerom hore alebo SHIFT) malíčkom opačnej ruky, ako je tá, ktorá veľké písmeno píše: Najprv si precvičíme pravý preraďovač. Pravým malíčkom ho stlačte, držte stlačený a ľavým malíčkom napíšte „A“. Znovu ho pravým malíčkom stlačte, držte a ľavým prstenníkom napíšte „S“. Vyskúšajte si ešte písmená „E“ a „D“, znovu „A“ a „S“.

Cvične odpíšte na dĺžku jedného riadku výrazy:

ASA SAD SAS SED DES ESA

Odpíšte text 045 bez kontroly času. Po stlačení preraďovača „SHIFT“ pravým malíčkom sa snažte vrátiť pravý malíček do jeho základnej polohy. Toto cvičenie slúži aj ako gymnastika prstov, preto sa s ním nepohľajte a snažte sa urobiť čo najmenej chýb.

045

Se a n AD EaA An ASa DAna AEa SA Dn EA aA Sad DA

Pokiaľ ste urobili chybu, odpíšte celý riadok ešte jedenkrát.

Pozorne (a, samozrejme, bez pozerania na prsty) odpíšte striedavo slová v texte 050.

050

ESA Sokol ESA Sokol ESA Sokol ESA Sokol ESA Sokol ESA Sokol

Výučba ľavého preraďovača

Písmená písané pravou rukou (zatiaľ teda, „K“, „L“, „N“ a „O“) píšeme ako veľké po stlačení a zároveň držaní ľavého preraďovača „SHIFT“ ľavým malíčkom. Vyskúšajte si to na veľkom „K“ (stlačte ľavý preraďovač ľavým malíčkom, držíme ho a zároveň prostredníkom pravej ruky stlačíme kláves „k“. Veľké písmeno „A“ už písať vieme. Malíčkom pravej ruky stlačíme pravý preraďovač „SHIFT“, držíme ho a ľavým malíčkom stlačíme kláves „a“. Pravý preraďovač pustíme až po napísaní príslušného písmena. Aspoň päťkrát písmená „a“ a „k“ vystriedajte a pokračujte podľa obrazovky. Pokiaľ by ste omylom namiesto preraďovača „SHIFT“ stlačili zámku preraďovača „CAPS LOCK“, objavovali by sa na obrazovke veľké písmená namiesto malých a naopak. V tom prípade stlačte opäť „CAPS LOCK“.

Precvičte si písanie veľkých písmen odpísaním nasledujúcich výrazov na dĺžku celého riadku, potom rovno postúpte ďalej:

KEL AKO SED LAK SKALA

Sústredene, bez pozerania na prsty, odpíšte text 055.

055

Kladka osa Saldo nedokonale Eska Doskok Lada Kodak odlesk OA
Eso dnes dennodenne Sedelo Losos Nos nes KOLENO Sedlo

Všetky slová, v ktorých ste urobili chybu, napíšte znovu vždy na celý riadok a potom znovu obidva riadky odpíšte.

Až keď ich odpíšete jedenkrát bez chyby, pokračujte ďalším cvičením.

Jedenkrát odpíšte text 060, avšak spôsobom, ktorý ste už jedenkrát skúsili: odzadu. (Začíname teda písať „KO aknlS...“) Text musíte odzadu i skontrolovať.

060

Kladka nedal Osa Sad saldo sekal Sokola DAN Lenka Eska doskok Lada
Laos dodala Odnos Koleso nad Odklad Slnka OK

Pokiaľ ste neurobili viac než jednu chybu, môžete postúpiť na ďalšie cvičenie. V inom prípade slová s chybami vypíšte a (odzadu!) ich odpisujte na dĺžku dvoch riadkov. Potom skúste text napísať znovu, kým sa vám ho nepodarí napísať s maximálne jednou tolerovanou chybou.